

I. N. J.

DISPUTATIO THEOLOGICA

De

EFFICACIA & SUMMA,

RELIGIONIS

ΓΝΗΣΙΩΣ CHRISTIANÆ,

Tanquam medii,

Τὸ πλῆθος τῆς πίστεως, σωτηρίαν ψυχῶν,

Consequendi, 1. Pet. 1. 9.

Consensu & approbatione,

ADMODUM REVERENDÆ FACULTATIS THEOLOGICÆ

In Regiâ Academiâ Aboënsi,

PRÆSIDE,

M. ANDREA B. Hasselqwis / Calm.

S.S. Theologiæ Professore Extraordinario,
& Pastore in Pargas.

RESPONDENTE,

MARTINO BERNHARDI HIMMENIO,
Aboënsi.

Publico Examine, pie & modestè, submissè

In Auditorio Maximo,

Ad diem 20 Martij Anni Christiani M.DC.XCV.

1. Cor: 13: 8.

Ὁυ δυνάμεθα τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

Impr. apud Jo. WALLIUM.

...to rerumque experientia,
Prudentissimo VIRO

DN. LAURENTIO WILSTADIO,
Inclytæ hujus Civitatis Aboënsis Consuli Justitiario,
spectatissimo, Tutori & Benefactori omni
officiorum genere æternum deve-
nerando.

DN. MICHAELI CORELIO
Curia Civica Consultori, spectatissimo Fau-
tori, & Benefactori æternum devenerando.

Nec non

Prudentissimis spectatissimisqve VIRIS

DN. HENRICO SEGE/

DN. HENRICO TAPPO/

DN. HENRICO JANNER/

DN. HENRICO JONANSON/

DN. CHRISTIERNO COLLENIO,

Fautoribus Benefactoribus meis per-
petim Colendis.

Ecum jam diu mente perpendi Promotores necnon Benefactores honoratissimi, quid post exantlatos in literaria palæstra labores de industriâ meâ Speciminis ederem, ut apud Patronos mihi conciliarem, gratiam eisdemqve porro ad promovendi voluntatem pellicerem. at mihi nil occurrebat, quod magis gratum Patronibusqve meis charum putabam fore, quam si qualecunqve exercitium Academicum perficerem, hacqve ratione Vires ingenii mei quantum robur permiserit probarem; Vobisqve illud consecrarem, nunc itaqve Promotores Benefactoresve exoptatissimi, hæcæ lineolas exiguas, exercitium hoc levidencê, nominibus vestris inscribere ausus sum cum rogatu ne audaciæ impudent mihi quorum hoc pacto favorem reconciliare Studeo; Quamobrem nunc intimis Precibus obsecro, ut velitis donum hoc nullius ferê æstimationis placide accipere, boniqve consulere & ulterius me

in um-

in umbra favoris vestri tueri, **Votum simplex**
addo serisque cordis gemitibus, **Oro ut DEUS**
T. O. M. Cui dies vitæ nostræ debemus,
velit vobis **Salutem & omnigenam prosperita-**
tem largiri.

VESTRARUM DIGNITATUM

Observantissimus cultor

MARTINUS HIMMENIUS.

Unde fluunt hæc conclusiones:

I. *Verbum DEI unum idemque est, & προφορικὸν externum, & ἐνδιάδοτικον internum, differtque ab ipso Filio DEI.* Nam *internum* dicitur, quâ est in DEO, ab æterno; *externum* verò, quâ revelatum est à DEO: estque ratione essentiaè unum idemque DEI verbum quod est in DEO, & à DEO inspiratum Viris DEI, in Scripturis traditum, prædicatum & mente humana reconditum. *Estque semper divinus sensus, consilium, mens & Sapientia DEI.* Modalis hæc verbi differentia rem non multiplicat, sed modificat. Filius DEI est λόγος ὑπὸς ἀπὸς, & maxime differt a λόγῳ ἐνδιάδοτικῳ, tum προφορικῶ, & aliud est Christus aliud ejus verbum.

II. *Spiritus S. operatur simul cum verbo salutem.* Nec indiget verbum aliqua elevatione ut res viva, sed tenebri-cosa mens humana. Dist. ergo, quando verbum DEI comparatur cum rebus inanimatis sicut & animatis, inter modum operandi & actum operationis. Quando verbum DEI comparatur igni, imbri, semini, pani &c. modus operandi convenienter exprimitur: At se baculo, Malleo, sceptro, &c. Præcisâ speciali operandi ratione, solus actus efficientiæ delineatur, & simul eo ipso connexio causæ principalis & instrumentalis indicatur. Sicut Malleus conterit, baculus ducit & ferit, sceptrum dirigit & castigat; ita quoque verbum DEI. Agunt, causa principalis, ipse DEUS, & causa media, verbum Dei, simul natura, non se junctim, sed conjunctim & subordinatè.

III. *Adscribenda itaque est S. Scripturae non tantum virtus quaedam objectiva, ad signandum, representandum, & objective exhibendum ea, quæ DEUS testatur, aut vult, ostendendo viam salutis, sed etiam effectiva ad producendos effectus Spirituales, ita ut non moraliter solum animos hominum movere ac persuadere, sed efficaciter illuminare, convertere ac salvare possit; id est*

non vi quâdam extrinsecus accedente & adventitiâ, sed virtute nâ-
 tivâ & intrinseca, Verbo DEI, quæ est verbum, propriâ. Quando-
 quidem verbum DEI, â quovis alio verbo humano discrimi-
 natur, quod ceu profectum ex ore DEI vim habet pecu-
 liarem divinitus insitam, verè divinam, idque extra usum,
 quippe qui eidem accidit. Nec illatio adversariorum valet:
 ut sacramenta extra usum non sunt; ita nec verbum DEI est extra
 usum. Resp: Diversa est Ratio: Quia sacramentorum na-
 tura consistit in actione, quæ sine usu esse nequit: At ver-
 bum DEI non consistit essentialiter in actu meditationis,
 lectionis & prædicationis, sed hæc tantum accidunt
 verbo, quod, illis desinentibus, in æternum permanet.

Si quærent, Rathmannus, Movius aliique Phantastæ, ubi verbum
 DEI sit extra usum, & an tunc frustraneum? Respondent No-
 strates: quod originaliter sit in DEO, ceu conceptus &
 mens DEI, representative in biblicis codicibus, habitualiter
 & subjective in hominum mentibus; etiamsi enim non co-
 gitetur, tamen in animis hominum asservatur & custo-
 ditur; denique *ὀικονομικῶς* seu dispensative, in divina ordina-
 tione, destinatione & sanctificatione. Uti vis visiva in
 oculo, dum non exeritur, non est frustra, nec mentis ha-
 bitualis sapientia, dum eadem sive per infirmitatem, sive
 per somnum, actu sese non exerit, frustranea dici potest:
 Ita nec frustra divina virtus verbo competit extra usum,
 sed ratione ordinationis divinæ est destinata salutem homi-
 num, Rom: 1: 16. omnibus salutare est per naturam, licet
 solis credentibus actu vergat in salutem, Luc: 7: 29, 30.
 Act. 13: 46, 47, 48. Interea â remotione actus secundi per
 accidens impediti, non potest aut debet inferri remotio
 actus primi, sive â negatione effectus ad negandam ipsam
 virtutem. Causandi, sive vim & efficaciam effectum pro-
 du-

ducendi, non valet consequentia: licet effectus verbi apud quosdam impeditur, efficax tamen est atq; ita inseparabilis, ut a Sole potentia & facultas illuminandi, licet quandoq; negligitur à multis. Inde recte *August. Intellexisti Spirituualiter Spiritus & vita sunt: intellexisti carnaliter, etiam illa Spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt.* Concludimus nostrum porissima verbis præclaris *Aud. Imperf. Oper. in Marth. Omnia verba divina viva sunt, quoniam intus in sensibus suis habent positam veritatem DEI, quasi sanguinem in venis inclusum & vivificant audientem.*

2. Quod observandum est contra *Schwenckfeldianos, Weigelianos, Enthusiastas, Anabaptistas, novos Prophetas, Socinianos, Arminianos, Calvinistas & Pontificios plerosq; Tremulantes, Quacheros, Labadistas, aliosq; Fanaticos & Phantastas, efficacie verbi DEI vi les aestimatores.*

3. Hæc affectio quoque facile appropriatur, hocce pacto, nostræ Religioni Lutheranae: *Quæcumq; Religio ex verbo DEI Θεοπνεύτω divinam habet suam virtutem, illustrat gloriam DEI, & Spirituales, ex lege, quidem punitorios, & ex Evangelio gratiosos, producit effectus, illa est efficacissima; At Religio Lutherana id facit: Ergo est efficacissima. Quod erat demonstrandum.*

Hucusq; de Religionis veræ ac *γνησίως* Christianæ naturâ & essentiâ, tum quoad principia, ut essentielle eam constituens, tum quoad 13. affectiones, ut Essentiale consequens, actum fuerat; nunc ejusdem sequitur summa.

THESIS XXI.

1. Summa vera Religionis continetur in Symbolis Christianam fidem complectentibus.
2. Symbolum est brevis & Summaria omnium articulorum Christianæ fidei & religionis formula, ingenua professio ac indubitata nota, quâ Christiani cognoscuntur, & ab Ecclesiæ hostibus discernuntur. Vel juxta *Augustin:* Symbolum est Regula fidei brevis &

grandis ; brevis numero verborum, grandis pondere sententiarum.
hocq; ex Apost. Bartholomæo : Evangelium est breve & longum.

3. *Symbolum*, dicitur à Præt. med. *συμβέβολα*, verbi *συμβάλλεσθαι*, *diligenter considerare, conferre, congregari cum aliquo ;* idq; à præpositione *σύν* unâ & verbo *βάλλω*, jacio, quasi in unum conjicio, confero. Hinc ut *ἀσύμβολος* est, qui nihil confert, ita *συμβολή* & *σύμβολον*, est collecta, collatio, indicium, signum militare, memoriale & convivale, sumpta notatione à comparatis similibus. *Symbolum* enim, propriè notam sive tesseram significat, quâ quis ab alio discernitur. Exinde hic triplex observanda metaphora, & quidem deducta 1. a *Militibus*, quorum socij *Symbolo* militari se invicem cognoscunt, & ab hostibus discernuntur, Svet. et *Fåltteckn / en Lõsn* ; 2. à *Magnatibus* certo *Symbolo* sese oblectantibus, et *Wållie-Ord och Tånckie-Språf / ut Symbolum Regis Svec. Gustavi Adolphi fuit : GLORIA ALTISSIMO SUORUM REFUGIO. Regis nostri Clementissimi : DOMINUS PROTECTOR NOSTER. Ducis Saxonix Johannis Frederici : VERBUM DOMINI MANET IN ÆTERNUM. Beati Lutheri ; IN SILENTIO ET SPE. Et sic de reliquis.* 3. à *Conviviis*, ubi quilibet ad convivium suam confert portionem, et *Gåstebod; sammanstoft och hoopelag*. Ex tribus hisce comparisonibus satis apparet, quare *Symbole*, ut *Christianæ Religionis summa*, sunt conscripta ab *Orthodoxis Doctoribus*, & *Ecclesiæ Christi fideliter commendata*, nempe ut essent (a) *obligatoria* (b) *Commonefactoria*, & (c) *Consolatoria*.

(a) *Symbole obligant Christianos ad præstandum DEO debitum officium & Servitium.* Quemadmodum enim milites mundani, suo *Symbolo* testantur cui serviunt, & cujus sint hostes ; ita *Christiani* hac fidei suæ professione testantur, se & Regi suo servire, & juratos *Diaboli*, omnium & memorum ejus, hostes esse.

Si enim milites hujus seculi beneficia temporalia à temporalibus Dominis accepturi, primum omnium sacramentis militaribus obligantur, & Dominis suis fidem se esse servaturos profitentur: Quanto magis eterno Regi militaturi, aeternaq; premia accepturi, Sacramentis Cœlestibus obligari, & fidem, per quam illi placituri sunt, publice profiteri debent. Inquit August. Serm. 181. de tempore.

(b) *Symbola commonefaciunt nos de præstitis nobis à DEO Beneficijs. Quemadmodum enim Reges, principes, Magnates, alijq; pij homines, suo Symbolo memoriali, peculiare aliquid sibi revocant in animum & memoriam; ita Christiani Symbola Christianæ fidei memoriæ penitissimè infigere debent, utpote secundum quæ baptizati, credere, vivere, ac mori desiderent. Reddite Symbolum vestrum, non pigeat repetere; bona est repetitio, ne subrepat oblivio. Ne dicatis: veri dixi, dixi hodiè, quotidie dico, teneo illud benè: sit tanquam speculum tibi Symbolum tuum ibi te vide, si credis omnia, quæ te credere confiteris, & gaude quotidie in fide tua; sint divitiæ tuæ, sint quotidiana ista quodammodo indumenta mentis tuæ. nunquid non quando surgis te vestis? Sic & commemorando Symbolum tuum, vestis animam tuam, nè fortè eam nudet oblivio. Ipsa fides & tunica & lorica est. idem August. hom. 42. sub finem. Qui vere in Christum credunt. mori millies malunt, quam fidem Christi abnegare: sciunt enim se moriendo perire, sed resurgendo fieri immortales, dicit Athan.*

(c) *Symbola, ut Clavis solida & signaculum cordis, juxta Ambros. consolantur nos in omnibus adversitatibus.*

Quemadmodum enim lauta & opipara mensa saturat & lætificat convivas: Ita quoq; Symbola ex verbo DEI hausta, ut Spirituale Pabulum, opplent corda nostra satietate & gaudio, Psalm. 22: 27. *Symbola sunt munimenta fidei, quæ stant adversus faciem inimici, ex lapidibus divinis, & margaritis*

Dominicis edificata, quæ neq; venti impellere, neq; flumina subvertere, neq; tempestatum ac procellarum turbines permovere possunt. Cypr. in expos. symb. Inò per Symbolum referantur Diaboli tenebra, ut lux Christi adveniat, aperiuntur conscientie claustra peccata, ut Justitiæ fulgeant opera manifesta. Ambros. Serm. 39. Symbolum debemus antelucanis horis quotidie recensere, quò etiam, cum horremus aliquid, recurrendum est. Atha. Nulle sunt majores divitiæ, nulli thesauri, nulla hujusmodi major substantia, quam est Catholica fides. Aug. Serm. 181. de Tempore.

4. Capita & Articuli fidei doctrinæque Cœlestis vocantur Symbolum, collatio seu Collectio, ideò; quia ex multis varijsque Sacræ scripturæ dictis hi concatenati in unam summam Articuli, à multis Ecclesiæ pijs Doctoribus unanimes consensu, ut multi homines variarum Nationum, in unam fidem, fideiq; confessionem conveniant, sunt collati & collecti. *Quod Græcè Symbolum, hoc Latine collatio nominatur, quia collata in unum, totius Catholica legis fides, Symboli colligitur brevitate. August. Symbolum dicitur à similitudine de collatione, quando ex pluribus partibus fit unum continuum; unde Symbolizare dicuntur, qui ex pluribus aliqua in unum & ad unum colligunt. Inquit Armandus de bello visu, Tract. 2. c. 57. Ideoq; B. Luthero: Symbolum est Historia historiarum & Calendarium secundum quò omnia festa Domini Totius Anni celebrantur.*

THESIS XXII.

Symbole Religionis, alia sunt antiquiora & œcumenica seu Universalia, in toto Christiano orbe recepta, alia recentiora, & ratione minus solemnibus approbationibus particularia.

Dicuntur œcumenica ἐκ τῆς οὐμἐνης, sive ab orbe habitabili. Quæ vox latè accepta universum orbem terrarum

rum designat; *strictè* verò sumta Romanum Imperium denotat, Luc: 2. 1. Cum Symbola vocitentur universalia hæc, tum distinguendum est inter *causam instrumentalem & circumstantias alias*. Ratione causæ Instrumentalis, tum omnia hæc Symbola, non sunt à Doctoribus œcumenicis conscripta; cum de *Apostolico & Niceno* adhuc sub iudice lis sit, quisnam illa scripserit, & *Athanasianum, Ambrosianum cum Augustiniano*, pro unius Doctoris scripto vulgò habeantur. Verùm œcumenica dicuntur, 1. Ratione *objecti*, quia Doctrinæ Catholicæ, Propheticæ scilicet & Apostolicæ, consona sunt; 2. Ratione *subjecti*, tum *recipientis* tum *profertentis*, quia ab Ecclesiâ Catholica omni loco & tempore, ex quo fuerunt nata, non quidem simul, sed successivè, recepta & approbata sunt. 3. Ratione *differentiæ*. Quoad nationalia vel provincialia Symbola, quæ à particularibus tantum nationum seu Regnorum, vel Provinciarum concilijs, concinnata & approbata fuerunt.

THESIS XXIII,

Symbola œcumenica, & à toto orbe Christiano recepta, sunt: Apostolicum, Nicenum, Athanasianum, & Ambrosiano-Augustinianum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense.

Quæ omnia & singula breviter exponenda :

I. *Symbolum Primum Apostolicum*, dicitur *Then Apostoliska Troon*; unde Compositus Eccles. Psalmus: *Wij troo uppå en almyktig Gud* &c. Ratione (a) *originis* (b) *Canonis*, & (c) *discriminis*.

Ratione (a) originis. Pia vetustas piè credidit ipsos Apostolos hujus Symboli (licet minus rectè, ut Porisma Primum jam modo monstrabit) Auctores esse. Unde non solum à
quæ

quibusdam Symbolum à conferendo nomen habere putatur, ἀπὸ τῶ συνβάλλειν, ab eo, quod plures in unum conferunt, quasi sit ab Apostolis collatum; Ideoque *Rufinus* in Præfatione expositionis Symboli Apostolici, putat Apostolos, discessuros ab invicem in universum terrarum orbem ad prædicandum Evangelium, Normam sibi prius futuræ prædicationis, in commune constituisse, omnesque in uno loco positos & Spiritu Sancto repletos, hoc breve Symbolum composuisse; Verum etiam juxta numerum duodecim Apostolorum in 12. Articulos distribuitur.

Augustinus Serm. sec. Domin. Palm. ulterius progreditur, docetque quam singuli quique Apostoli Symboli partem contulerint. S. PETRUM Dixisse: *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* S. JOHANNEM: *Creatorem Cæli & terre.* S. JACOBUM Majorem: *Credo in Jesum Christum filium ejus unigenitum Dominum nostrum;* S. ANDREAM: *Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine;* S. PHILIPPUM: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & Sepultus;* S. THOMAM: *descendit ad inferos, & tertiâ Die resurrexit à mortuis;* S. BARTHOLOMÆUM: *Ascendit ad Cælum & sedet ad dextram Patris, Dei omnipotentis;* S. MATTHÆUM: *Inde venturus est judicare vivos & mortuos;* S. JACOBUM minorem: *Credo in Spiritum Sanctum;* S. SIMONEM Zeloten: *Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, peccatorum remissionem;* S. JUDAM JACOBI: *Carnis resurrectionem;* S. MATTHIAM: *& vitam eternam. Amen.*

(b) Ratione canonis vocatur Symbolum Apostolicum: Quia summam Doctrinæ Apostolicæ continet, eidemque tanquam firmissimo fundamento innititur, inquit *Cunrad. Diët.* in exp. Symb. Ap. Antiquis enim Ecclesiæ Doctoribus im,

omne illud vocabatur Apostolicum, quicquid concordaret cum Doctrinâ Apostolicâ & Sacrâ Scripturâ; eamque ob causam *Hilarius* Appellavit Symbolum Nicenum Apostolicum. *Quicquid figuratum est in Patriarchis, quicquid nunciatum est in Scripturis, quicquid prædicatum est à prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo Dei unigenito, vel de Spiritu Sancto, vel de suscipiendi hominis Sacramento, vel de morte Domini, resurrectionis, mysterio, totum hoc breve Symbolum in se continet, inquit August. Serm. 119. de temp.*

(c) *Ratione discriminis*, ut discernatur à reliquis Symbolis œcumenicis, in hæc thesi enumeratis: quorum jam

II. *Secundum est Symbolum Nicenum*, quod nihil aliud est, quàm Symboli Apostolici repetitio in concilio primo œcumenico, Niceæ in Bythynia, adversus blasphemiam Arij Deitatem Christi oppugnantis, Anno 325. ab Imperatore Rom. *Constantino Magno* congregato, à 318. Episcopis celebrata. Argumentum quod attinet, potissimum occupatur in asserendâ unâ Dei essentiâ in tribus distinctis Personis, Patre, Filio & Spiritu Sancto, maximè verò in descriptione secundæ Personæ desudat, quia de eâ lis vel maximè tunc mota fuit. Hoc Symbolum, ita svecicè versum, canitur in nostris Ecclesijs: *Wij Troon uppå en GUD/ en Allmechtig Fader/ etc. och kallas then Niceniska Troon.*

III. *Symbolum est Athanasianum*. Ex Vulgari sententiâ existimatur ab Athanasio, qui circa Annum Christi 340. vixit, fuitque Episcopus Alexandriae, esse confectum. Vossius & multi alij statuunt, dici Athanasianum, non tam ab ipso Athanasio Auctore, quàm ab Athanasij Doctrinâ & fide. Uberius Articulum de DEO, in essentiâ uno, & in Personis Trino, exponit. Ad Calcem nostræ Cate-

Q

chesios

chesios minoris, ut ab omnibus legi & fideli memoriae, ob insignem fidei confessionem, & utilitatem, infigi possit, est impressum. Et sonat ita: *Qvæcunqve vult Salvus esse, &c. Svet. Hvilken som vil Salig warda / etc. och kallas then Athanasianiske Troon.*

IV. *Symbolum Constantinopolitanum* est. Quod Concilium celebratum est Constantinopoli, Anno Christi 381. Imperatore *Theodosio Seniore*: In quo damnata fuit Hæresis *Macedonij*, qui Deitatem Spiritus Sancti infestabat, cui intererant Episcopi 150. Hoc Concilium, quod vulgò appellatur Constantinopolitanum primum, peculiare Symbolum non edidit, sed confirmavit Nicenum. Unde Scriptores veteres utrunqve pro uno habuerunt. Nam teste *Vossio*: *Quicquid in Niceno est, id continetur iisdem verbis in Constantinopolitano, & quicquid apposuit Constantinopolitanum, id δοξαμα, b. e. potentiâ sine Virtute est in Niceno, ac majoris Solùm Claritatis causâ postea adiunctum est. Contra enim Macedonium & Pneumatomachos, post illa verba: & in Spiritum Sanctum, addidit: Dominum & vivificantem, qui ex Patre & Filio procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur.*

V. Est *Symbolum Ambrosiano Augustinianum*, compositum, ut vulgò creditur, à duobus Episcopis, ut *Coætaneis, Ambrosio & Augustino*. Estqve ejusdem materiæ, cum Symbolis superioribus, extollens quoque egregiâ Cantilenâ, DEUM in essentiâ unum & in Personis Trinum, cum cujuslibet Personæ Trinitatis peculiaribus beneficijs, Ecclesiæ DEI præstitis, pro cujus incolumitate atqve defensione obnixè orat, atqve humiliter apud DEUM intercedit. Svetice ita Canitur: *O GUD / wij Lofwe tig / O HËrre / wij tacke tig, etc.*

VI. Ephe-

VI. *Ephesinum Symbolum*, à Concilio quod celebratum est Ephesi, Anno Christi 431. Imperatore *Theodosio Juniore*: in quo explosa fuit *Hæresis Nestorij*, qui negatâ communicatione idiomatum, ex unâ Personâ Christi duas faciebat. Intererant Episcopi 230. Quorum præcipui erant, *Cyrillus Alexandrinus*, & *juvenalis Hierosolymitanus*.

VII. *Concilium Chalcedonense*, quod celebratum est Chalcedone in Bithynia, Anno Christi 451. Imperat. *Martiano*, in quo explosa fuit hæresis *Eutycis*, qui sublatâ distinctione, è duabus in *Christo* naturis faciebat uuam. Intererant Episcopi 630.

Ut Symbola quinque superiora omnibus sunt nota; ita duo hæc Posteriora, præcipuè propter juniores, hic verbatim apponere placet.

Symboli Ephesini vice funguntur dvodecim Anathematismi, à *Cyrillo Alexandrino* contra Nestorium concepti, quorum verba hæc sunt :

1. Si quis non confitetur, DEUM esse veraciter Immanuel, & propterea DEI Genetricem Sanctam Virginem (Peperit enim secundum carnem, carnem factum DEI verbum, secundum quod Scriptum est, Verbum caro factum est) anathema sit.

2. Si quis non confitetur carni secundum substantiam unitum DEI Patris verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet DEUM simul & Hominem, Anathema sit.

3. Si quis in uno Christo dividit substantias (naturas) post unitatem solâ eas connexionem coniungens, eamque, quæ secundum carnis dignitatem sit, vel etiam auctoritatem & potestatem, ac non potius conventu, qui per unitatem factus est naturalem, anathema sit.

4. Si quis in Personis duabus vel subsistentijs, eas voces, quæ in Apostolicis Scripturis continentur & Evangelicis dividit, vel quæ de

Christo dicuntur à Sanctis vel ab ipso, aliquas quidem ex his velut homini, qui præter DEI verbum specialiter intelligatur, appetaverit, alia autem, tanquam dignas DEO, soli DEI patris verbo deputaverit, anathema sit.

5. Si quis audeat dicere hominem Christum Θεοφύλον, id est, Deiferum, ac non potius DEUM esse veraciter dixerit, tanquam Filium per naturam, secundum quod verbum Caro factum est, & communicavit, similiter ut nos, carni & Sangvini, anathema sit.

6. Si quis dicit, DEUM esse vel Dominum Christi DEI Patris verbum, & non magis eundem ipsam confitetur DEUM simul & hominem, propterea quod verbum caro factum est, secundum Scripturas, anathema sit.

7. Si quis velut hominem, JESUM operante DEO verbo dicit adiutum, & unigeniti gloriam, tanquam alteri præter ipsum existenti tribuit, anathema sit.

8. Si quis audeat dicere, assumptum hominem coadorandum DEO Verbo, & conglorificandum & connuncupandum DEUM, & tanquam alterum cum altero (nam con Syllaba super adjecta hæc cogit intelligi) ac non potius unâ Supplicatione veneratur Immanuel, unamque ei glorificationem dependit, juxta quod verbum caro factum est, anathema sit.

9. Si quis unum Dominum JESUM CHRISTUM conglorificatum dicit à Spiritu Sancto, tanquam qui alienâ virtute per eum usus fuerit, & ab eo acceperit virtutem & efficaciam contra immundos spiritus, posse & coram hominibus divina signa perficere, ac non potius proprium ejus fatetur Spiritum, per quem divina signa explevit, anathema sit.

10. Pontificem & Apostolum confessionis nostræ factum esse Christum, divina Scriptura commemorat. Obtulit enim semetipsum pro nobis, in odorem suavitatis DEO Patri. Si quis er-

go Pontificem & Apostolum nostrum dicit factum non ipsum DEI verbum, quando Caro factum est, & homo juxta nos homines, sed velut alterum præter ipsum specialiter hominem ex muliere; aut qui dicit, quod, pro se obtulisset semetipsum oblationem, & non potius pro nobis solis, (non enim eguit oblatione, qui peccatum omnino nescivit) anathema sit.

11. Si quis non confitetur, carnem Domini vivificatricem esse, & propriam ipsius verbi DEI Patris, sed velut alterius præter ipsum, conjuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habitationem, ac non potius vivificatricem esse, quia facta est propria verbi, cuncta vivificare valentis, anathema sit.

12. Si quis non confitetur DEI verbum passum carne, & crucifixum carne, & mortem carne gustasse, factumque primogenitum ex mortuis, secundum quod vita est, & vivificator ut DDUS, anathema sit!

Concilium Chalcedonense ita sonat:

Sanctos itaque Patres sequentes, unum & eundem confitemur Filium, Dominum nostrum JESUM Christum, & concorditer docemus omnes: Perfectum in divinitate, & eundem perfectum in humanitate, verum DEUM & verum hominem, eundem ex rationali animâ & corpore; coessentialem Patri secundum divinitatem, & coessentialem Nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem, dempto peccato. Antè secula, quidem genitum ex Patre secundum divinitatem, postremis verò diebus, propter nos & propter nostram Salutem, ex Mariâ virgine & Deiparâ, secundum humanitatem; unum & eundem JESUM CHRISTUM, Filium DEI, Dominum & unigenitum: in duabus naturis, inconfusè, inconvertibiliter, indivulsè & in-

separabiliter manifestatum, haudquaquam differentiâ naturarum propter unitatem sublatâ, sed magis utriusque natura (in unam personam & unam hypostasin concurrentis) proprietate, servatâ. Non ut in duas personas bipartitur aut dividatur, sed ut sit unus & idem Filius, unigenitus, DEUS verbum & Dominus noster JESUS Christus: Sicut de illo olim propheta vaticinati sunt, & ipse nos Christus instruxit, ac Patrum Symbolum nobis tradidit.

Accuratè hîc notandum; quod hæc Sex ordine enumerata œcumenica Symbola, à Bb. Patribus conscripta, non sunt propriè alia à Symbolo Apostolico, sed tantum Apostolici repetitio & declaratio, quâ in aliis alia quædam verba propter hæreticos, qui Symbolum Apostolicum, ob concisam brevitatem, quoquo modo falsis suis interpretationibus depravabant, plenioris explanationis gratiâ, adiecta.

Πόρσιμα I.

Symbolum Apostolicum, licet contineat Apostolica dogmata, non tamen est compositum nec conscriptum ab Apostolis.

I. Est hoc confectarium bimembre, (a) quod contineat Apostolica dogmata, (b) quod non sit compositum, nec conscriptum ab Apostolis.

(a). Omnes certè Articuli, concinno ordine, ac artificiosâ methodo, à principio per media ad finem nostræ salutis, quos veteres, juxta 12. Apostolos, in 12. Articulos speciales, Lutherus verò in tres generales, respiciendo tres Divinitatis Personas, cum cujuslibet personæ peculiari-bus beneficijs, omnibus hominibus ex merâ gratiâ præstitis, distribuit nil nisi Apostolicam Doctrinam exactè spirant, eique ex assè sunt consentanei. Si enim omnes hi Articuli fundati in Verbo DEI Scripto, ergo ad nostram

stram doctrinam; Rom: 15: 4. exinde deducti ac nobis præscripti sunt.

Nam *Symbolum Apost.* est comprehensio & perfectio fidei nostræ simplex, ut simplicitas audientium rusticitati, brevis, ut brevitas memoriæ, plena (suo modo) ut plenitudo Doctrinæ consulet, teste Augustino Serm. 115. de temp.

(b) Membrum quoque alterum facile probatur:

I. *Alto à Silentio*, tum Sacræ Scripturæ, tum Historiæ Ecclesiasticæ. Si Apostoli congregati in unum Symbolum concurrissent, post Spiritus Sancti effusionem, antequam in orbem exirent terrarum, idque eo fine, ut baptizandis, & sic omnibus hominibus id proponeretur, certè S. Lucas Actorum Apostolicorum scriptor studiosissimus, hanc rem, quæ tanti esset momenti, & præ alijs narratione longè dignissima, silentio non involvisset. Et quis credat, Spiritum Sanctam, qui hoc Symbolum in usum Ecclesiæ Catholicæ perpetuum per Apostolos destinârit, hujus rei ne minimum indicium per totum Scripturæ canonem, facturum fuisse? Monstrat Potius ipse Spiritus Sanctus aliam in primitivâ Ecclesiâ Catechisandi, & informandi baptizandos, formulam, & quidem usurpatam à S. PETRO, Act: 2. v. 22. ad 42. & 10. v. 34. ad finem. à S. PHILIPPO, Act: 8. v. 5. 12. item v. 26. ad 40. à S. PAULO, Act: 16: v. 13. 14. 15. At in hisce omnibus certè Concionibus, nec uspiam vestigium traditi Symboli Apostolici, reperire est. In Catechesi quoque Apostolicâ, Heb. 6: 1. 2. Et alia fidei capita, & diversâ serie proponuntur, utpote: *pœnitentia ab operibus mortuis, doctrina baptismatum & impositionis manuum*, quæ in symbolo Apostolico planè omittuntur; nec aliorum è symbolo fit ibi mentio, *Nisi fidei in DEUM, resurrectionis mortuorum, & judicii.*

Historia Ecclesiastica fidelis rerum in Ecclesiâ gestarum testis & custos, neq; quicquam de Symbolo Apostolico, nec quod sit ab Apostolis congestum; nec in primitivâ Ecclesiâ, neq; Græcâ orientali, neq; Latinâ occidentali, usurpatum refert, usque ad seculum tertium & quartum, quo tempore primum Ecclesijs hinc, Symbolum totidem verbis, ac hodie habetur Apostolicum, innotuit, ac deinde successivè inter Christianos propagatum est.

II. *Ab absurdo.* Si Symbolum Apostolicum esset instinctu Spiritus S. ab Apostolis conscriptum, tum foret *Θεόπνευστον* ac pars Canonis fidei & verbi Divini, absq; cujus additamento Sacra Scriptura esset imperfecta, & præter verbum DEI scriptum admittendum quoq; quoddam non scriptum. Quod falsum est, & hætenus constanter negatum ab *orthodoxis contra Pontificios.* Quò etiam libri nostri Symbolici abeunt, dum Symbolum hoc Apostolicum, uti etiam Cætera, exactè differre à verbo DEI, quod in scripturâ sacrâ unicè comprehendi omnes asserunt orthodoxi, distinguunt.

III. *Ab incommodo.* Si hoc Symbolum esset Apostolicæ auctoritatis, providentiâ divinâ conservatum fuisset in Ecclesia, absq; omni tum additionis tum subtractionis mutatione. Sed contrarium testantur Historiæ, & *Gisbertus Voetius* ita dicit: *Non esse uno tempore compositum Symbolum, sed successivè aliis his, aliis alios articulos, & quidem serò seculis aliquot post Apostolos adijcientibus, adeoque non esse constructum ab Apostolis. Est ergo hoc Symbolum conditum ab Apostolicis viris, qui Apostolos ipsos vel immediatè, vel mediatè audiverint, & ex eorum scriptis & oralibus concionibus confectum, & in hunc ordinem digestum.*

Quod observandum contra *Novatores, Pontificios & Scholasticos*, quosdam *PseudoPatres*, sibi, ut somniant, faventes, hocce in passu,

[Disp. theologica IX de religione *rvrbicus*
christiana. Praeside M. Andrea B. Hasselqwist,
respondente Andrea Andreae Hasselqwist. 1695?]

Ks.: Vallinkoski nr. 1703

Πόρισμα II.

Symbolum Apostolicum non continet omnes Articulos fidei, nec est nota discretiva Hæreticorum ab Orthodoxis.

I. Constat hoc confectarium duobus membris (a) quod non contineat omnes Articulos fidei Symbol. Apostol. (b) nec discernat Orthodoxos ab Hæreticis. Prius (a) facillè stabiliriunt hæcce sequentia:

I. *Articulorum insufficientia.* Omittuntur in Symbolo hocce multi articuli, maximè necessarii. Utpote: de Providentiâ Divinâ, de Scripturâ Sacrà, de Angelis, de Imagine DEI in homine, de Peccato, de Libero arbitrio, de Prædestinatione, de Unione Personali, de Meriti Christi Universalitate, de Justificatione per fidem, de Lege, de Pœnitentiâ, de bonis Operibus, de Sacramentis, de Ministerio Ecclesiastico, de Magistratu politico, de Conjugio &c. Non itaque pro sufficienti & plena norma credendorum haberi potest.

II. *Insufficiens consequentia.* Nam licet aliquot Articulos, quos Symbolum Apost. ἀνελεξεί καὶ κατὰ τὸ ῥηθὲν, secundum literam & sonum non complectitur, possimus exindè κατὰ διάνοιαν, per bonam consequentiam, deducere, interim tamen non omnes. Sicut ipse Discursus, bono cum DEO, demonstrabit.

III. *Vera sententiæ Evidentia.* Nam: (a) Disting: inter: i. complexiōnem virtualem & formalem, summam ac implicite, & particulatim ac explicitè consideratam. Quando Augustinus & Lutherus alique Theologi, celebrant Symbolum Apostolicum ut formulam omnium articulorum fidei & religionis summariam, vid. pag. 126. 127. Disput. Præceditem ut Compendium articulos Fidei complectens: tum loquuntur de Complexione articulorum fidei virtuali, quod scilicet Symbolum hoc summam & implicite doctrinæ

Apostolicæ & Christianæ capita atque brevem fidei summam, contineat: Non verò quod *formaliter per partes omnia credenda, seu omnes articulos fidei explicitè, expressè atque specificè, exhibeat.* (b) Licet *Symbolum hoc* sit tessera discernendi *Christianos à Paganis, Judæis & Turcis,* *Symbolum ignorantibus;* interim tamen non est nota discretiva *Christianorum orthodoxorum ab Hæreticis.* Id quod quoque probatur:

I. *A Symboli recitatione.* Ipsi enim Hæretici *Symbolum Apostol.* recitant, atque ad consensum cum eodem provocant; interim tamen non sunt orthodoxi Theologi aut veri christiani. *Matth. 7. 21. 22. 23. 2. Tim. 3. 5.*

II. *A Falsâ Imaginatione.* Imaginantur enim sibi: *ut, quicumque Symbolum Apostolicum suscipiunt, Catholicæ Ecclesiæ membra, & Cives Regni Christi haberi debeant, nequaquam verò ceu Hæretici damnandi sint, quoscunq; etiam errores foverint,* inquit *B. Calov. in Syst. Theolog. Tom. I. c. 2. q. 16.* Jurant spondentque se omnes lege *Symboli Apostolici* staturos & casuros, atque hoc unum in nobis indignè ferunt: *quod requisita & notas veri Christiani requiramus plures, quam hoc Symbolo expressa sunt.* Verum hæc confessio *Symboli Apostolici* externa & oralis, non est tessera communionis internæ spiritualis, ideo *Syncretismum* cum illis inire non possumus, recipiendo eos in civitatē & fraternitatem nostram in Christo, *2. Cor. 6. 14. 1. Tim. 6. 3. 4. 5. 2. Joh. 1. 10, 11.*

III. *Ab in sensu Dissensione.* Licet convenient *Hæretici cum orthodoxis in consensu Symboli Apostol.,* interim tamen *dissentiant in sensu & applicatione.* Ita exempli gratiâ: *Articulism de fide in Filium DEI unigenitum* suscipiunt quidem cum *orthodoxâ Ecclesiâ* omnes *Sectæ* inter Christianos, sed longè alio sensu, quo etiam inter semetipsos discrepant, alio *Samosateniani, Photiniani & Sociniani,* alio *Ariani,* alio *Sabelliani,* alio *Orthodoxi.*

Si jam id tantum de fide est, & creditu necessarium, in quo illi omnes in eo Articulo consentiunt, quid certi de eodem credendum erit, præter externū verborum corticem? Siquidem in sensu eorundem omnimodus vigeat dissensus. Num verò fides sita est in verborum cortice, annon potius eadem in sententia verbis significata consistit? Et ita statuendum est de omnibus reliquis articulis. Idiolum docet & nos *August. Serm. 181. de Temp: inqviens: Symbol. Apost. est tanquam tabula Apellea clarissimè depicta, per quam Credentes Catholicam & orthodoxam tenerent unitatem, & pravitatem convincerent hæreticam, per sani sc. sensus & genuinam verborum convenientiam.*

De hisce omnibus Valde nervosè differit *B. Luthertus* in *Catechismo suo majori pag. 503. sub finem Symboli Apost. dicendo: Proinde ij Articuli nostra fidei, nos Christianos ab omnibus aliis, qui in terris sunt, hominibus separant. Quicumque enim extra Christianitatē sunt, sive Gentiles, sive Turce, sive Judæi, aut falsi etiam christiani & hypocrite, quanquam unum tantum & verum DEUM esse credant & invocent: Neque tamen certum habent, quo erga nos animatus sit animo, neque quidquam favoris aut gratiæ de DEO sibi polliceri audent aut possunt: quamobrem in perpetua manent ira & damnatione. Neque enim habent Christum Dominum, neque ullis Spiritus Sancti donis & dotibus illustrati & donati sunt.*

2 Hoc *πρόσῳμα* ita ritè explicatum, atque validis rationibus munitum, observandum est contra varias Sectas, sinistrè de rei hujus veritate judicantes, præcipuè verò contra quosdam *Scholasticos*, quosdam *Jesuitas*, quosdam *Calvinianos*, *Arminianos*, *Socinianos*, *Syncretistas*, *Calixtum*, *Drejerum*, *Latermannum*, aliosque fanaticos Spiritus, pluris sua somnia & opiniones, quam verbum DEI aestimantes. Vid. *Jerem: 23: 20.*

T H E S I S   X X I V .

Symbola recentiora & ratione minus Solemnis approbationis particularia, Lutheranaeq; Ecclesie propria sunt, Augustana Confessio invariata, ejusdem Apologia, Articuli Smalcaldici, Catechismus uterqve Lutheri, & Formula Concordiæ strictè sic dicta.

Hic observandum:

1. *Ob consensum doctrinæ cœlestis, diversis in locis prædicatæ, libri Symbolici conscribuntur. Qui & ab Ecclesiis plurimis acceptantur, non ut veritas articulorum fidei demum cognoscatur, quæ jam antea ex Scriptura debet esse cognita, sed ut sensus ille publicè innotescat, puritasqve doctrinæ contra communem hostem a pluribus afferatur, & deniqve τὸπος ὑγιαίνοντων λόγων in docendo passim ab omnibus observetur.*

2. *Libri Symbolici sunt confessiones publicæ, ab Orthodoxis publica autoritate exarata, summam doctrinæ salvificæ ex Scriptura Sacra repetentes, ad DEI Gloriam, veritatis salvificæ propagationem, & seductionis exclusionem.*

3. *Symbolum est nota, non fidei, sed symbolo subscribentis, qui sua subscriptione ad certam docendi formam, & fidei professionem se obligat; quemadmodum horologium non est norma motus cœlestis, sed actionum civilium apud omnes certæ alicujus civitatis incolas.*

Horum librorum Symbolicorum Omnium primus est

1. *Augustana Confessio, Quæ est Symbolum publicum quarundam Ecclesiarum, (primum Germania) de præcipuis Religionis Capitibus, ex verbo DEI conscriptum ac approbatum, & Augustæ Vindelicorum, in Imperialibus Comitibus Carolo V. Imperatori, 1530. 25. Junij, exhibitum, ad reddendam fidei rationem, & adversariorum Calumnias refellendas. Dicitur invariata, ut à confessione Witebergæ, privata aucto-
rita-*

ritate à *Philippo Melancthone*, proprio & privato ausu 1540. mutata, discernatur.

II. *Apologia Augustana confessionis* est, quâ ipsa adversus confutationem Papisticam Augustæ adornatam, jussu Principum & Statuum, auctore *Philippo*, durantibus adhuc Comitibus est defensa.

III. *Articuli Smalcaldici* ab ipso *B. Lutero* sunt conscripti Anno Christi 1537. eum in finem, ut in promptu esset confessio brevior, quæ consilio, si quod futurum esset, exhiberetur, nomine Ecclesiarum nostrarum. Exponunt illa Doctrinæ cælestis capita, in quibus inter nos & Pontificios partim consensus partim dissensus.

IV. *Utterque Catechismus Lutheri Major & minor*, quem pro pretioso thesauro omnes merito habebunt, quia totius S. Scripturæ compendium est, brevisque & summaria illius descriptio. De Hocce clenodio egimus antea Disp. 4. p. 53. 54. &c.

V. FORMULA *Concordiæ*, seu Epitome Undecim Articulorum & solida eorundem declaratio, de quibus inter Theologos Aug. confessioni addictos controversiæ ortæ fuerunt. NEMPE: 1. de peccato originis, 2. de libero Arbitrio, 3. de Justificatione, 4. de bonis operibus, 5. de Lege & Evangelio, 6. de tertio usu legis, seu nova obedientia, 7. de Cæna Domini 8. de Persona Christi, 9. de Descensu Christi ad inferos, 10. de ceremoniis Ecclesiasticis, 11. de Prædestinatione, seu DEI electione

Diximus antea pag. 52. Disp. 4. quod Formula Concordiæ sumitur dupliciter: 1. μερικῶς, specialiter, pro undecim hisce Articulis, quos vide suo loco, in Libro Concordiæ; Et ὀλικῶς, totaliter, ut est Liber, qui vocatur *Formula*

Formula concordia, & continet Ecclesiæ Lutheranæ omnes libros symbolicos, nempe *Augustanam Confessionem*, *eiusdem Apologiam*, *Articulos Smalcaldicos*, *Catechismum utrumque Lutheri*, & *Formulam concordia* in specie sic dictam, præmissis *Symbolis*, *Apostolico*, *Niceno* & *Athanasiano*. Publicatio hujus libri facta est Anno 1580. 25. Junij, quo ante 50. annos *Confessio Augustana Imperatori Carolo v. oblata* fuit, autoritate & sub nomine trium illustrissimorum Principum Electorum, aliorumque plurimorum piorum Principum, Comitum, Baronum & Ordinum Imperii, adeoque Theologorum magno numero *Augustana confessioni ymois addictorum*, ut hæc Augustana Confessio invariata, adversus calumnias varias assereretur, ejusdemque genuina sententia, quantum ad articulos, tum controversos, a verbo DEI Vindicaretur, ac ceu Symbolum Ecclesiarum nostrarum reciperetur, cujus doctrinam vere divinam nullus negat, nisi à veritate divinâ alienus heterodoxus.

Ideoque hunc librum, qui vocatur *FORMULA CONCORDIÆ*, omnes libros Ecclesiæ Lutheranæ Symbolicos complectentem, *Sudiose Juventuti* apprimè commendamus, ut eundem sibi comparent. Idque ob sequentem doctrinæ methodum quam ostendit *Formula Concordiæ* in specie sic dicta.

PRIMO: *Credimus, confitemur & docemus unicam regulam & normam, secundum quam omnia dogmata, omnesque Doctores estimari ac judicari oporteat; nullam omninò aliam esse, quam Prophetica & Apostolica scripta cum veteris tum novi testamenti, ut limpidissimi purissimique Israelis fontes, sicut scriptum est: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis Ps. 119. Et dicit Paulus inquit: Gal. 1. Etiam si Angelus de cælo, aliud*

aliud Evangelium prædicet, anathema sit. Reliqua verò scripta sive Patrum seu Neotericorum, quocumque veniant nomine, sacris literis nequaquam sunt equiparanda, sed universa ita illis subjicienda sunt, ut aliâ ratione non recipiantur, nisi testium loco: qui doceant, quod etiam post Apostolorum tempora, & in quibus partibus orbis, doctrina illa Prophetarum & Apostolorum sincerior conservata sit.

SECUNDO: Et quia statim post Apostolorum tempora, imò etiam cum adhuc superstites essent, falsi doctores & hæretici exorti sunt, contra quos in primitivâ Ecclesiâ Symbola sunt composita, id est, breves & categoricæ confessiones, quæ unanimè catholicæ christianæ fidei consensum, & confessionem orthodoxorum, & veræ Ecclesiæ complectebantur, ut sunt Symbolum Apostolicum, Nicensium & Athanasianum, profiteamur publicè nos illa amplecti, & rejicimus omnes hæreses omniaque dogmata, quæ contra illorum sententiam unquam in Ecclesiam DEI sunt inducta.

TERTIO: quod verò ad schismata in negotiis fidei attinet, quæ in nostra tempora inciderunt, judicamus unanimem consensum, & declarationem christianæ nostræ fidei & confessionis, in primis contra Papatum, & hujus falsos ac idololatrieos cultus & superstitiones, & alias sectas, esse nostri temporis symbolum, Augustanam illam primam, & non mutatam confessionem, quæ Imperatori Carolo V. Augustæ Anno 1530. in magnis imperii comitiis est exhibitæ: Similiter & Apologiam, (quæ in eâ non modò Augustana confessio perspicuè explicatur, atque ab Adversariorum calumniis vindicatur, verum etiam clarissimis & solidissimis sacra Scripturæ testimoniis confirmatur) & Articulos Smalcaldicos Anno salutis 1537. conscriptos, & illius temporis præcipuorum Theologorum subscriptione comprobatos atque receptos. In iis enim Articulis doctrina Augustanæ confessionis repetita est,

Et in quibusdam articulis amplius ex verbo DEI declarata: Et insuper fundamenta monstrata Et graves causæ recitate sunt, cur à pontificiis erroribus Et idolomaniis secessionem fecerimus, cur etiam in iis rebus cum pontifice Romano nobis convenire non possit, quodque cum eo in illis conciliari nequeamus.

QUARTO: Et quia hæc religionis causâ ad laicos, quos vocant, quoque spectat, eorumque perpetua salus agitur: profiteamur publicè nos etiam amplecti minorem Et Majorem Doct. Martini Lutheri Catechismos, ut ii tomis ejus sunt inserti: quod eos quasi laicorum Et vulgi biblia esse censeamus, in quibus omnia illa breviter comprehenduntur, quæ in sacrâ Scripturâ fufius tractantur, Et quorum cognitio homini Christiano, ad eternam salutem est necessaria.

AD has rationes paulo ante monstratas, omnis doctrina in religionis negotio conformanda est, Et si quid iis contrarium esse deprehenditur, id rejiciendum atque damnandum est: quippè quod cum unanimi fidei nostræ consensu Et declaratione pugnet. Hoc modo luculentum discrimen inter sacras veteris Et novi testamenti literas, Et omnia aliorum scripta retinetur, Et sola sacræ Scriptura index, norma Et regula agnoscitur, ad quam ceu ad stydium lapidem, omnia dogmata exigenda sunt Et judicanda, an pia an impia, an vera, an verò falsa sint? cetera autem symbola, Et alia scripta, quorum paulò ante mentionem fecimus, non obtinent auctoritatem judicis: hæc enim dignitas solis sacris literis debetur, sed duntaxat pro religione nostrâ testimonium dicunt, eamque explicant ac ostendunt, quomodo singulis temporibus, sacræ literæ in articulis controversis in Ecclesiâ DEI à Doctõribus, qui tum vixerunt, intellectæ Et explicatæ fuerint, Et quibus rationibus dogmata cum Sacra Scriptura pugnantia rejecta Et condemnata sunt.

THESIS XXV.

Articuli Augustanæ Confessionis sunt per totum 28. quorum 21. (a) Doctrinales, 7. vero (b.) ceremoniales sunt.

I. (a) DOCTRINALES fidem exponunt & ejusdem opposita, b. e. errores perstringunt. In quibus de præcipuis doctrinæ cœlestis & christianæ religionis capitibus fit confessio: Ut 1. de DEO in essentiâ uno & in Personis trino; 2. de Peccato originis; 3. de Persona & officio Christi; 4. de Justificatione; 5. de Ministerio Evangelii & Sacramentorum; 6. de bonis Operibus; 7. de Ecclesia; 8. de Mixturâ bonorum & malorum in Ecclesia; 9. de Baptismo; 10. de Cœnâ Domini; 11. de Confessione; 12. de Pœnitentiâ; 13. de Usu Sacramentorum; 14. de Ordine Ecclesiastico; 15. de Ritibus seu Ceremoniis Ecclesiasticis; 16. de Ordine politico & Rebus civilibus; 17. de Extremo Judicio; 18. de Libero Hominis arbitrio; 19. de Causâ peccati; 20. de Collatione Doctrinæ Evangelicæ & Pontificiæ, de Fide & bonis operibus; 21. Denique de cultu Sanctorum.

II. (b) CEREMONIALES verò vitia & errores tam fidei quam Cultus in Ecclesiam Romanam illapsos reprehendunt, recitando septem articulis abusus mutatos, utpote: 1. de Ultraque Specie in Cœna; 2. de Conjugio Sacerdotum; 3. de Missa Pontificiâ; 4. de Confessione; 5. de Discrimine Ciborum; 6. de Votis Monasticis; 7. de Potestate Ecclesiasticâ.

In singulis autem Articulis, principio quidem proponuntur λόγου ὑγιαίνοντες, 2. Tim: 1. 13. sive sana & perpetua Scripturæ & Ecclesiæ de unoquoque capite fidei doctrina; Deinde verò expresse damnantur & rejiciuntur διετεροδοδικὰ καλῶς, qui videlicet doctrinam aliam sive contrariam Ecclesiæ obtrudunt. Est autem utrumque in Ecclesia semper necessarium, & vera dogmata proponere, & falsa rejicere: Ne illis contemptis, hæc imprudentibus auditoribus per socordiam

imponant. Quapropter & ipse Dominus, explicatâ lege, *cavere jubet à Pseudopphetis, & Apostolus Episcopum requirit, non modo διδασκαλόν, qui est ipse doctus, & docere possit alios, sed etiam qui possit ἐλέγχειν καὶ πεινάζειν τὸς ἀνιδύοντες.* Matthi: 7: 15. Tit: 1: 9. 11. Neque hac errorum damnatione, improbatione aut rejectione, quicquam peccatur contra charitatem proximi: Cum eam longissimo intervallo præcedat charitas DEI jubentis vitare falsa dogmata.

Πόρισμα I.

Augustana Confessio maximi pretii ac dignitatis est censenda atque estimanda. Idque

1. *Ob loci celebritatem.* Locus ubi hæc confessio edita fuit, est urbs Augusta, denominata à Cæsare Augusto, sub cujus regimine Christus natus est, Luc: 2: v. 1. Ita hacce singulari confessione, Christus Augusto sydere, Augustæ, tanquam in præsepi spiritali est renatus, atque è vulvâ tenebrarum papisticarum feliciter eluctatus: Germanicè vocatur Propugnaculum Augusti, vel Augsburg/ oculi pupilla, quæ, ut parva quantitate, at maxima in virtute; ita hæc confessio, licet paucis Articulis contenta sordescit ac contemnitur in oculis superbiorum adversariorum, interim tamen est fidei propugnaculum, & potentia DEI, ad salutem cuivis credenti, Rom: 1: 16.

11. *Ob ejus cum verbo DEI conformitatem.* Sunt enim omnes articuli & quoad thesin & antithesin ex puro DEI verbo extracti, ejusdem testimoniis perspicuis corroborati, ut ex scriptis nostratium Theologorum satis superque est demonstratum. Ergo contra blasphemias

mos calumniatores Pontificios, distitantes Religionem Lutheranam esse Augustæ natam, distingvendum est 1. inter religionem & confessionem. Religio verbo DEI superstructa, Ephes: 2: 20. est antiqva, verum confessio Fidei antiqvæ & religionis est nova, atqve Augustæ edita. Concio â me die solis è suggestu habita, est nova qvoad confessionem fidei coram populo; interim tamen, qvia, laus DEO, fidei fuit analoga, Rom: 12. qvippe concepta, secundum scripta Prophetarum & Apostolorum, ideo est antiqva, atqve cepit in paradiso. 2. Disting: inter confitendi actum, qvi recens, & confessionis subjectum, hoc est materia & dogma, de qvo confessio editur, qvoad est antiqum, ipsiqve verbo DEI coævum. 3. Confundunt itaqve isti malitiose fidem ipsam antiqvam, & personam, cujus recenti ministerio, fides antiqva propagatur. 4. Confundunt professionem fidei, & Personas profitentes; 5. Confundunt principium religionis, Scripturam propheticam & Apostolicam, fidei nostræ antiqvissimum fundum & fontem, & publicas de religione confessiones: qvæ ipsæ cum ex Scripturis desumantur, etsi sint recentiores, Religio tamen ipsa, super qua eduntur, antiqva semper eademqve manet. Est ergo hæc confessio antiqvo-nova; antiqva, propter ejus cum verbo DEI puro consonantiam, nova verò, propter confessionis liberæ licentiam.

III. *Ob Confessorum auctoritatem:* non enim privata unius alicujus auctoritate, aut ab uno, eoque obscuro-homine consignata, sed illustrissimorum Principum, nempe: 1. Electoris Johannis Ducis Saxonix, 2. Georgii Marchio Brandeburgici, 3. Ernesti Ducis Lunenburgensis, 4. Philippi Langravii Hessorum, 5. Johannis Friderici

ci Ducis Saxoniae, 6. Francisci Ducis Luneburgensis, 7. Wolfgangi principis ab Anhalt, nec non duorum senatum Norimbergensis & Reutlingensis, qui id genus doctrinae amplexi fuerant, mandato, ab illo ipso B. Luthe-ro, qui Antichristo larvam detraxerat, quoad 17 Articulos delineata primum, ac clarissimorum Theologorum reliquos articulos suppeditantium suffragio, à Philippo Melancthone, jussu Elect. Saxon. conscripta, ac censuræ Lutheri, mediâ viâ Coburgi, ob exosum adversariis ejus nomen, subsistere co-acti, equis dispositis, transmissa ac subiecta summo cum periculo, Potentissimo Imperatori Carolo V. 25. Junij, 1630. est exhibita. Ac presentibus Ferdinando Bohemorum Rege, ut & Statibus imperii tam Ecclesiasticis quam secularibus, imò in Optimum totius imperii consensu splendidissimo prælecta. Idque factum, non privatâ quâdam pertinaciâ aut Pape Romæ odio; sed æternæ salutis studio, veræque Religionis ac innocentiae defendendæ causa. Ideo illum diem, quo hæc confessio est exhibita, maximè censet B. Lutherus esse celebrandum, ut verè divinum, inquit: *In nulla historia legitur, quod coram tam eminentissimis potestatibus, instantibus præcipuè maximis periculis, omnium Articulorum fidei ac Christianæ purioris doctrinae capitum confessio, à tam heroicis ac illustribus confessoribus, simul & semel, animo intrepido, sit edita, ut factum Augustæ, Anno 1530. 15. Junii. Tom 5. Jen. Fol. 29. 30.*

IV. OB refutationis impossibilitatem. Ut verbum DEI, ita & hæc confessio exinde deducta, ut Marpesia rupes stat immobilis. Refutationem quidem ejusdem Pontificis in ipsis statim Augustanis comitiis, sed valde frigidis ac plumbeis argumentis, adornarunt; Ideo Apologia confessionis illi fuit opposita. Imò in hodiernum usque diem, nihil contra

tra eam plausibile afferre potuerunt, nisi quod usurpent praxin Phariseorum contra Christum, Matth: 8. ubi deficiunt verba, ibi properant ad minas, persecutiones & verbera, optantes ut tota hæc radicitus extirpetur confessio. Sic enim quidam Jesuitarum provincialis, apertis dixit verbis: *Nisi Augustæ Augustana comburatur confessio, nostra Societas & Catholica Ecclesia pacem & tranquillitatem ibi habere non potuerunt.* Sed pupillam hanc Ecclesiæ suæ DEUS usque huc conservavit sartam, tectam, integram, imò conservabit, auspice JESU, usque ad finem mundi, imò in sempiterna secula, quia verbum DEI manet in æternum.

v. OB propagationis ratione (a.) terrarum, & (b.) linguarum, *Celeritatem*. Prius (a.) probat ipse Cardinalis, sui ipsius immemor, vi veritatis adactus, Bellarminus, dum in præfat: primo Controversiarum tomo præfixa, sic ait: *Quis ignorat Pestem Lutheranam in Saxonia paulò ante exortam, non Germaniam penè totam occupasse: Inde ad Aquilonem & orientem profectam: Daniam, Norwegiam, Sveciam, Gotbiam, Pannoniam, Hungariam, absumsisse: tum ad occidentem & meridiem pari celeritate delatam, & Galliam, Angliam, Scotiam, florentissima quondam Regna, brevi tempore populatam: ad extremum Alpes transcendisse, & in Italiam usque penetrasse.*

Posterius (b) quoque verum. Nam translatum est Germanicum & Latinum Exemplar, in linguam vernaculam, cuique nationi propriam, nempe, ut ab omnibus legi possit: *Hebræam, Græcam, Hispanicam, Italicam, Gallicam, Belgicam, Anglicam, Danicam &c.* 1593. ex Decreto Consilii Ulbsaliensis, lingvâ Svecanâ & ex eadem deinde Finnonicâ, est donata & typis excusa, atque 1693. recusa. Idq; omne

eum in finem, ut diminuat *Papa* & *Diaboli*, augeatur verò regnum *DEI* & *Christi* ejus. *Apoc.* 12: 10. Quare claudo hoc *πρόγραμμα* verbis *B. Doct. Pappi*, hoc modo: *Laude* Igitur & commendatione dignissima hæc est, *Augustana* quæ dicitur, *Confessio*: Nam singulari *DEI* *Instinctu* primum conscripta, ab eodem hætenus Conservata, à summis *Magistratibus* approbata, ab *Exteris* admissa, a nullo *Adversario* labefactata & condulsa est. Quapropter in omnibus, etiam *Germaniæ* (Imò & *Sveciæ*) *Ecclesiis* & *Scholis*, in hunc usque diem *Regula* fuit, secundum quam & *ἰσχυρότως* sana traderetur doctrina, & *Adversariorum* reprimerentur impetus: Et artes denique *Eorum* pateferent, qui nihil se verbo *DEI* *Contrarium* adferre volunt videri.

πρόγραμμα II.

Beatus Martinus Lutherus, opere *Reformationis Religionis*, ingentia beneficia, sempiternâ memoriâ, gratiâque immortalis digna, exhibuit *Ecclesie DEI*.

1. *Div. Lutherus* enim deformationem *Ecclesiæ Romanæ* & *ἀπερσεσίαν* ab antiquâ *Apostolica* veritate ostendens, nullam *Religionem* constituit novam, sed primam & antiquissimam veritatem repurgatam pristino restituit nitori, sicut probavimus *Disput.* 1. & *Theol.* 3. totâ, quæ huc applicanda est, sicut & sparsim in omnibus reliquis *Disput.* *Promissum*, quod cum omne cadat in debitum, à me de operibus *Lutheri* pag. 12. num. 3. antea factum, hoc *πρόγραμμα* aliquo modo ita solvere potest.

Ut deformatio religionis ab *Antichristo* & ejus *asseculis* facta fuit in tribus: 1. in doctrinâ, nempe erroribus, 2. in vita, perverfis moribus, 3. in ceremoniâ, novitatibus. I-

ra ejusdem reformatio, iisdem tribus est instituta. Divinus namque *Lutherus* legitima vocatione gaudens, & divinitus excitatus. pag. 8. 9. 11. 12. Dis. I. 1. *Errores in doctrinâ*, 2. *Lapsus in vita*, 3. *Novitates in ritibus Ecclesiasticis*, ad normam verbi Divini, examinavit, rejecit, improbavit, & tam doctrinæ veritatem, quam vitæ probitatem, atque singulis in statu Ecclesiastico, politico, & œconomico viventibus, veram pietatem, cum infallibili in vita & morte solatio, ex verbo revelato ostendit, unde insignis hujus Reformationis elucescit, (a) *Necessitas*, (b) *Utilitas*, (c) *Dignitas*.

(a) *Necessitas* *Lutherus* non *Ecclesiam* ipsam taxavit aut damnavit, sed *Papatum*, ejusque errores, lapsus, atque traditiones humanas, *Ecclesiam* deformantes, quemadmodum ipse *Christus Salvator Ecclesiam Judaicam* reformando *Phariseorum Doctrinam*, quatenus cum *Mose* & *Prophetis* consentit, approbat, *Matth: 23. 2. 3. rejectis eorum erroribus & traditionibus*. Unde fuit (b.) ejusdem *Utilitas*:

1. Unum enim *Articulum fidei* post alterum, *DEO* negotium illud moderante, illustravit, a scoriis papisticis repurgavit, in fundamenta ipsa inquirendo accuratius errorem unum post alterum, cum *fides sit una copulativa*, detexit. Præcipue vero quoque *Articulum de hominis Peccatoris coram tribunali DEI gratuita, vera fide in Christum, justificatione*, ex tenebris Pontificis in lucem, ex valle errorum in viam veritatis reduxit. Qui *Articulus est ἀκρόπολις* totius *Christianæ Religionis*, teste *B. Chemnitio*, part. 2. LL. Theol. de just. dum ita inquit: *Hic Locus est tanquam arx & præcipuum propugnaculum totius doctrinæ Christianæ & religionis, quo vel obscurato vel, adulterato, vel subverso, impossibile est puritatem doctrinæ in aliis locis retinere.*

Salvo autem hoc loco, corrumpunt per se omnes idolomania, superstitiones, & quicquid est corruptelarum, in omnibus ferè aliis Locis. Et B. Meisnero, de justifi. Est hic Articulus quasi centrum Theologiae, ad quod omnia collimant; Sacer oceanus, in quem omnia confluunt; Arca fidei, quae omnia servat tuta & illibata. 2. In vita, viva opera ex fide fluentia, etsi ad fidem salvificam & justificam, quatalem, constituendam, non faciunt, asseruit. 3. Ceremonias quoque apostaticas, pontificias verbo DEI contrarias ut inutiles & idololatricas, abrogavit, utiles vero Apostolicas verbòque DEI conformes, ut in Ecclesiâ ad edificationem serventur, jussit. Sicut dicit Artic. 7. Aug. Conf. Ad veram unitatem Ecclesiae satis est, consentire de Doctrina Evangelii & Administratione Sacramentorum. Nec necesse est, ubique esse similes traditiones humanas, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas. 4. Composuit quoque hic Megalander DEI hymnos spiritu DEI plenos, & 5. preces ardentissimas & efficacissimas, reliquis ejus operibus ob paucitatem pagellarum heic omissis. Maxime tamen 6. celebranda est ejus versionis Germanicae Bibliorum, incredibili diligentia elaboratae, dexterias & felicitas.

Ex hisce omnibus promanat reformationis (c.) Dignitas: ut à temporibus Apostolorum majus opus in Ecclesiâ DEI hocce opere reformationis non contigerit, ideo gratâ memoriâ, juxta mem 3. porismatis, illud merito est celebrandum. Nomen Martini Lutheri, tanquam Electi DEI organi fuit per divinam gratiam, & Ipsi & Papatui fatale: Martini, à Marte quia tanquam fortis miles JESU Christi, aperto Marte cum Bestiâ Romana, & omnibus ipsi adherentibus fuerat congressus; Lutheri à Germ. Luthren/ Svet. Keena/ Luttra/ quia Doctrinam Cœlestem superiobus Annis & temporibus miris modis corruptam, à fermento Pontificio depurgavit, suoque nitore restituit.